

Orhan TÜRKDOĞAN (2009). **Günümüzde Karaman ve Hazar Türkleri**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 224 Sayfa. ISBN (978-975-255-271-5).

Gülhan YAMAN

Temel amacı, Türk toplumunu anlamak ve açıklamak olan Orhan Türkdoğan, Türkiye’de toplumsal yapıda karşılaşılan problemler üzerine araştırmalar yaparak bu problemlerin kökeninde yer alan sorunlara işaret eden, Türk sosyoloji tarihinde fikir ve yayınları ile çok önemli bir yere sahip olan düşünürlerimizdendir. *Etnik Sosyoloji, Kars’ta Bir Etnik Grup Malakanlar’ın Toplumsal Yapısı, Türk Toplumunda Zazalar ve Kürtler, Alevi-Bektaşî Kimliği Sosyo-Antropolojik Araştırma* adlı eserler, Orhan Türkdoğan’ın bu alanda başvurulabileceğimiz önemli eserlerinden birkaçıdır.

Çalışmalarında kuramsal yaklaşımın yanı sıra uygulamalı bir yaklaşıma da yer veren Türkdoğan’ın; 2009 yılında basılan, *Günümüzde Karaman ve Hazar Türkleri* adlı kitabı, katılımcı gözlem ve görüşme tekniğine dayalı bir alan araştırmasını kapsamaktadır. Farklı kültürel ve toplumsal etkileşim süreçlerinden geçen Hazarlar ve Karaman Türk boylarının kimlikleri, dünya görüşleri, yaşam biçimleri, günümüz Türk toplumuna ve ortak paydayı oluşturan Türklük olgusuna bakış açılarını yansıtan kitap on bölümden oluşmaktadır.

Orhan Türkdoğan, önsözde, Türk milletinin tarihsel süreç içindeki oluşum, gelişim ve etkileşimlerini, neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yorumlayarak anlamlandıran ve günümüz sorunlarıyla bağlantılar kurarak

tarihsel olaylara yeni bakış açısı kazandırabilen bir metodolojiyle değerlendirmenin önemini vurgular.

Gerekli örnekleme ulaşma aşamasında birtakım sıkıntılar yaşanmakla birlikte, günümüzde varlığını sürdüren örnekleri üzerinden yürütülen bu alan araştırmasında, kültürel etkinliklerini sürdürmekle birlikte belirli oranda kimlik kaybına uğramış olan ve nüfusu giderek azalan Karaman ve Hazar Türk boylarının, yabancılaşma ve kimlik yitirme nedenleri, kendilerini nasıl algılayıp tanımladıkları gibi araştırma sorularına cevap aranmıştır.

Kitabın Giriş kısmında, araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgi verildikten sonra araştırma alanının nasıl belirlendiği, verilerin hangi teknikler aracılığı ile toplanıp, hangi metodolojik yaklaşımla analiz edildiği açıklanmış, Hazar ve Karaman Türklerinin inanışları, yerleşim yerleri ve nüfusları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

“Pontus Kültür Çevresi” adlı birinci bölümde; Karaman ve Hazarlar için Asya’dan Avrupa’ya açılan bir kapı olma özelliği taşıması sebebiyle stratejik ve antik bir kültür alanı olan Pontus coğrafyasının etnik yapısı, Karaman ve Hazarların tarihsel kökenleri, sosyo-kültürel değerleri ve inanç sistemleri tarihselci yaklaşım ve alan araştırması metodolojisiyle incelenmektedir. Bu bölümde Anadolu’nun toplumsal yapısında tarihsel ve kültürel payı olan diğer Türk kavimlerinin inançları, yaşadıkları coğrafya, bu coğrafyada bıraktıkları tarihsel ve kültürel izler ve bunların günümüze yansımalarına da değinilmiştir.

“Karamanlılar ve Yöresel Kültür Dokuları” adlı ikinci bölümde, öncelikle Anadolu coğrafyasında yaşayan Hıristiyan Türkler olan Karamanlıların tarihi kökenlerinden, yaşadıkları yerlerden ve “Karamanlı” kavramının kaynağından söz edilmektedir. “Pontus Gerçeği” adlı alt başlıkta; Pontus’un Karadeniz’e verilmiş ilk isim olmamakla birlikte “mutluluk veren deniz” anlamına geldiği, Türk kökenli, Pers ve Grek soylu halkların kültürlerine

ev sahipliği yaptığı, bu sebeple de Pontus tarihinin, Pontus'ta yaşayan millet ve kavimlerin ortak tarihi olduğu üzerinde durulmuştur. Yazar, yörede birçok kavmin bir arada yaşadığı gerçeğini konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalara atıflarla ortaya koymaktadır. “Ortodoks Türkler ve Kimlik Yapıları” adlı alt başlıkta Pontus kimliği üzerine yapılmış araştırmalara dayalı olarak, Pontus’un İran-Türk ve Rum kültürlerinin sentezi olduğundan, karşılıklı ilişkiler sebebiyle o ülkenin dilini konuşmanın, inanç sistemine mensup olmanın veya kültür unsurlarını benimsemenin, kimliğini, kökenini yitirmek anlamına gelmediğinden söz edilmiş ve “Karaman”ın Rumca konuşan Türkler anlamını taşıması, bu duruma örnek gösterilmiştir. “Ortodoks Türkler ve Papa Eftim Ailesi” adlı alt başlıkta, katılımlı gözlem ve görüşme teknikleri aracılığıyla Ortodoks Türklerinin son kuşağı olan Papa Eftim ailesinin üzerinde, kimlik özellikleri, dünya görüşleri ve değerleri hakkında bilgiler aktarılmıştır. Papa Eftim ailesinin Rus adları taşımaları ve Ortodoks Hıristiyan inanç sistemine mensup olmalarına rağmen Türk kimliğini yitirmedikleri belirtilmiştir.

Türkdoğan, alan araştırması kapsamında ulaştığı bilgileri derleyerek Karaman Türklerinin tarihsel oluşumları ve Türk toplumlarıyla olan ilişkileri hakkındaki görüşlerini okuyucuya sunmaktadır. “Karamanlılar kimdir, tarihsel rolleri ne olmuştur?” sorusuna yanıt olarak Karamanlıların, Hıristiyan Türklere verilen bir isim olduğu ve bu insanların gittikleri yörelerde Hıristiyanlaştırılma ve kimlikleri yok etme işlemi olan “Helenleştirilme” sürecine maruz bırakılmakla birlikte önemli kesiminin Türk ve Müslüman kimliklerini sürdürdüğü bilgisine ulaşmıştır.

“Anadolu’da Ortodoks Türkler” adlı üçüncü bölümde Orhan Türkdoğan, derinlemesine görüşme yaptığı ve araştırma sorularını yönelttiği üçüncü Türk Ortodoks Rahibi Selçuk Erenerol’un konuyla ilgili görüşlerini doğrudan ve dolaylı alıntılar yoluyla okuyucuya aktarmaktadır.

Türkdoğan'ın araştırma soruları, Karamanlıların gerçek kimlikleri, Pontus ve Ekümenilik hususu, Türk Ortodoks Patrikliği, Türk-Yunan mübadelesi ve azınlık meselesi çerçevesinde şekillenmektedir.

Karamanlıların kökeni hakkında öne sürülen görüşlere ve Karamanlıca Edebiyatına yer verilen "Türk Kültüründe Karamanlılar" adlı dördüncü bölümde, Karamanlıların bırakmış olduğu Grek alfabesi ile yazılmış yüzlerce kitap, kitabe, gazete ve mektuptan birkaç örnek gözler önüne serilmiş ve pek çok ortaklık söz konusu iken, sadece dini açıdan farklılaşmalarının, onları bizden ayrı kabul etmek için geçerli bir sebep olmadığı tekrar vurgulanmıştır.

"Hazarlar: Kimlik Yapıları ve Tarihsel Roller" adlı beşinci bölümde, Hazarların kültürel izler bıraktıkları egemenlik alanlarından ve bunlardan biri olan Mezopotamya'nın Türk boylarının kimlik ve kültürleri üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir. Bilim adamlarının Hazarların kökeni, kimlik yapıları, kültürel inanç ve değerleri hakkındaki tartışmalarına değinilerek konuya farklı perspektiflerden bakılması sağlanmıştır. Ayrıca Hazar Türkleri ve diğer Türk boylarının kimliğini açıklama ve yerleşim alanlarını saptama açısından yer adları biliminin önemine dikkat çekilmiştir.

Altıncı bölüm olan "Hazarların Museviliği Kabulü ve Nedenleri" adlı bölümde, Hazarların dünya görüşü, inanç ve değerler sistemi üzerinde etkili olarak Museviliği kabul etmelerinde rol oynayan etkenler üzerinde durulmuştur. Hazarların kökeni ve din değiştirmeleri hususunun, farklı dinler tarafından farklı şekillerde yorumlandığına ilişkin kaynakların mevcudiyetine dikkat çekilmiştir.

"Karaim İnanç Sistemi ve Karaylar" adlı yedinci bölümde; öncelikle, etnik bir grubu belirleyen 'Karailik' kelimesinin kökeni ve başka dillerdeki karşılığından, Karayların kökeni, yaşam alanları ve günümüzdeki nüfusundan söz edilmektedir. Ayrıca Hazar Yahudilerinin inanç sistemi olan Karaim inanç

sisteminin içeriği ve Hazarlar ile Macarlar arasındaki ilişki ve kültürel etkileşime değinilmiştir.

“Hazar Yahudileri ve Siyonizm’e Giden Yol” başlıklı sekizinci bölümde; Hazar Yahudileri üzerinde yetkin çalışmaları olan bilim adamlarının Hazar Türkleri ve Yahudilik ilişkisi kapsamındaki görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşlerden bazıları; çok kültürlü ortamlarda yaşayan ve evrensel dinler karşısında kararsız tutumlar gösteren Hazar Türklerinin, Yahudiliği sonradan benimsedikleri ve Siyonizm çizgisinde biçim vererek Yahudiliğe kötülük kattıkları yönündedir. Çok yönlü inanç sistemlerini temsil eden bir yapıya sahip olan Hazarların, Museviliği resmen kabul etmekle birlikte Türkçe konuşmaya devam ederek kimliklerini korudukları belirtilmiş ve ‘Karaim’ olarak adlandırılan, Kırım’a yerleşen Hazar Yahudilerinin, Hazar kökenli olduklarına vurgu yapılmıştır.

“Günümüz Hazar Türkleri ve Örnek Olaylar” adlı dokuzuncu bölümde; Litvanya’nın Tarakay Yöresi, Kırım ve İstanbul olmak üzere üç farklı coğrafi alanda yaşayan Karaylar üzerinden yürütülen üç ayrı alan araştırmasından elde edilen bilgiler objektif bir bakış açısıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Türklük töre ve geleneklerine bağlılıklarını açıklamaktan gurur duyan Litvanya, Kırım ve İstanbul Karaylarının kendilerini köken olarak Hazar Türklerine bağladıkları ve Türkçe konuştukları bilgisine varılmıştır.

“Değerlendirme ve Sonuç” kısmında, Karaman ve Hazar Türklerinin yaşamlarını sürdürdükleri coğrafi ve kültürel çevre, tarihi arka plan, dini etkileşim ve tercihleri ile ilgili hatırlatıcı bilgiler verildikten sonra çeşitli bilim adamlarının Hazarlar ve Karaman Türk boylarının kökeni ile ilgili görüşlerinden de faydalanılarak değerlendirmede bulunulmuştur. Tarihsel ve kültürel bağlantılarımızı korumak adına, Karaman ve Hazar Türklerini konu edinen bilimsel çalışmaların önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır. Etnikliğin

tarih tarafından belirlendiği ve tarihi sürecin bizleri en temelde birbirine bağlayan birleştirici bir unsur olduğunu düşünen yazar, bu çalışmanın da etnikliği, tarihi değişim süreci içinde ortaya koyması bakımından önem arz ettiğini belirtmiştir.

Türk toplum yapısını antropolojik metotlarla inceleyerek gerçekleri ortaya koymak amacını taşıyan Türk etnik sosyolojisi, kimlik arama süreci, ulus-devlet projesinin açıklığa kavuşturulması amacı ve bilimsel bir disiplin olarak henüz sistematik bir tarzda ortaya konulmamış olması sebebiyle üzerinde çalışılması gereken önemli alanlardan biridir. Türkdogan da bu konuyla ilgili alan araştırmaları, etnolojik ve antropolojik çalışmaların gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Katılımcı gözlem ve görüşme tekniğine dayalı bir alan araştırması olarak yürütülen, Karaman ve Hazar Türk boylarının tarihsel ve toplumsal gerçekliklerini ortaya koyan bu çalışma alandaki ihtiyaca cevap vermesi açısından önem arz etmektedir. Alan araştırması, kitabın sonunda yer alan fotoğraflarla desteklenmiştir. Birincil kaynakların ağırlıkta olduğu kitap çok geniş bir kaynakçaya dayanmaktadır.